

Motion till riksdagen 2008/09:C390

av Egon Frid m.fl. (v)

Konsumentpolitik

1 Innehållsförteckning

2	Förslag till riksdagsbeslut.....	2
3	Inledning	4
4	Hemmet är ingen marknadsplats	4
4.1	Begränsa direktreklamen.....	5
4.2	Telefonförsäljning	5
5	Könsdiskriminerande reklam	6
5.1	Förbud könsdiskriminerande reklam.....	7
5.2	Åtgärder inom myndigheter	9
6	Konsumentvägledning.....	9
6.1	Konsumentvägledare till kommunerna.....	9
6.2	Kilen.....	10
7	Livsvillkoren för överskuldssatta människor.....	10
7.1	Sms-lån och kreditprövning	12
7.2	Absolut preskriptionstid	12
7.3	Prövning om en fordran är preskriberad.....	13
7.4	Räntetak.....	13
7.5	Betalningsanmärkingar.....	14
7.6	Utsökningsbalken	14
7.7	Barn som växer upp i fattigdom	15
7.8	Skuldsättning av barn	15
7.9	Saneringslån och sociala lån.....	16
7.10	Inkassobolagens verksamhet	17

Fel! Okänt namn på

2 Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillsätta en utredning i syfte att se över möjligheterna att begränsa direktreklamerna.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ändring i lagstiftningen som innebär att telemarketingföretag måste spela in den del av samtalet där köpeavtal sluts i bevissyfte samt tillhandahålla en bemannad svarsfunktion för de personer som företaget ringt upp.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ändring i lagstiftningen som innebär att ett s.k. Ja-register där konsumenten valt att bli uppringd i marknadsföringssyfte införs.
4. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagstiftning om förbud mot könsdiskriminerande reklam.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att konsumentombudsmannen föreslås göra en kartläggning av den könsdiskriminerande reklamens utveckling och omfattning samt utforma råd och sprida information om könsdiskriminerande reklam.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Skolverket och Högskoleverket föreslås göra en översyn och utvärdering avseende utbildning i mediekritisk kompetens samt om behov finns arbeta för en utbildningsutveckling i denna fråga.¹
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att Regeringskansliet vid beredningen av betänkandet Märk – värdig jämställdhet (SOU 2002:30) bör beakta möjligheten till en jämställdhets- och kvalitetsmärkning som tar sikte på könsdiskriminerande reklam.
8. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till lagstiftning som innebär att kommunerna blir skyldiga att tillhandahålla konsumentvägledare.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen snarast bör lägga fram förslag till ändring i lagstiftningen som innebär att sms-lån och andra snabb lån förbjuds samt att beloppsgränsen för när en förenklad kreditprövning får ske sänks.
10. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i lagstiftningen om att en absolut preskriptionstid för civilrättsliga fordringar gentemot privatpersoner införs.
11. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i lagstiftningen om att Kronofogdemyndigheten (KFM) självmant ska kunna pröva frågan om en fordran som omfattas av en ansökan om verkställighet är preskriberad.
12. Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag till ändring i lagstiftningen om att det införs ett tak för högsta tillåtna räntesats när det gäller konsumtionskrediter.

Fel! Okänt namn på

13. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag till ändring i lagstiftningen som innebär att betalningsanmärkningar för privatpersoner kvarstår i ett år i stället för tre år samt att betalningsanmärkningar som registrerats felaktigt blir lättare att radera ur UC:s register.²
14. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att göra en översyn av utsökningsbalken.
15. Riksdagen begär att regeringen ger KFM i uppgift att i sin statistik alltid redovisa antalet barn som lever med föräldrar som är föremål för utmätning.³
16. Riksdagen begär att regeringen återkommer med en utvärdering av hur åtgärderna i propositionen Förmynderskapsrättsliga frågor (2007/08:150) har inverkat på barns skuldsättning och om det är nödvändigt att vidta ytterligare åtgärder för att förhindra barns skuldsättning.
17. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning som ser över möjligheterna för ett statligt kreditinstitut att erbjuda sociala lån samt ta fram förslag till lagstiftning om ett statligt kreditinstitut som erbjuder saneringslån.²
18. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning med uppdrag att göra en översyn av inkassobolagens verksamhet samt lägga fram förslag till ändring i lagstiftningen i syfte att strama upp inkassoverksamheten.²

¹ Yrkande 6 hänvisat till UbU.

² Yrkandena 13, 17 och 18 hänvisade till FiU.

³ Yrkande 15 hänvisat till SoU.

Fel! Okänt namn på

3 Inledning

Regeringen har rivit upp den tidigare handlingsplanen för konsumentpolitik som riksdagen fastställde i juni 2006. Tidigare var konsumentpolitikens mål ”Trygga konsumenter som handlar hållbart”. Det nya målet är ”Konsumenterna har makt och möjlighet att göra aktiva val”.

Det gamla målets delmål handlade om att konsumentskyddet ska vara på hög nivå och tillgängligt för alla, att medvetna och kunniga konsumenter hushållar med egna och gemensamma resurser samt att producenter och övriga näringsidkare tar sitt ansvar gentemot konsumenterna. Det nya målets delmål preciserar endast att konsumentskyddet ska vara på hög nivå samt att den information som konsumenterna behöver är lättillgänglig och tillförlitlig. Regeringens ändring av det konsumentpolitiska målet innebär att producenternas och näringslivets ansvar minskar på bekostnad av konsumenterna som ska ta ännu större ansvar. Vidare är det djupt beklagligt att regeringen tagit bort hållbar konsumtion från målet då frågan om hållbar konsumtion är en avgörande faktor för att nå flera miljö kvalitetsmål.

Vänsterpartiet anser att människor i första hand inte är konsumenter som jagar efter största möjliga profit, utan vi är framför allt människor som vill leva ett gott liv. Vi anser att konsumentpolitiken ska formuleras efter denna insikt. Människor ska känna sig trygga och ha tillgång till konsumentvägledning. Hemmet är ingen marknadsplats, i stället ska konsumtionsfrid i hemmet eftersträvas. Reklam som är könsdiskriminerande ska förbjudas. Vi vill stoppa sms-lån som leder till att många, inte minst unga, överskuldätter sig. De som väl råkat bli överskuldatta behöver få bättre livsvillkor. Hållbar utveckling ska vara en målsättning inom konsumentpolitiken.

Vänsterpartiet begär att riksdagen avslår mål för politikområdet Konsumentpolitik och i stället inför ett nytt mål. Det nya målet föreslås vara: ”Trygga konsumenter som handlar hållbart”. (Se även vår motion Utgiftsområde 18, 2008/09:C463.)

4 Hemmet är ingen marknadsplats

Vänsterpartiet presenterar här nedan ett antal förslag som syftar till att ge alla som vill möjlighet till konsumtionsfrid i sitt hem.

En mycket avancerad vetenskap används för att få människor att konsumera så mycket som möjligt. Dagligen översköls vi av reklam där vi uppmanas att konsumera mer av företagsprodukter och tjänster. Marknadsföringen är ofta mycket aggressiv och vänder sig inte sällan till grupper av konsumenter som redan är ekonomiskt utsatta genom att uppmana till dyra kreditköp och skapar på så sätt ohållbara skuldfällor. Som om det inte vore nog att vi i den offentliga miljön ständigt utsätts för dessa påtryckningar får vi även s.k. direktreklam levererad rakt in i våra hem.

Det handlar om reklamblad, gratistidningar med annonser som stoppas ned i våra brevlådor, dörrförsäljare som knackar på våra dörrar och om telefonförsäljare som ringer på våra telefoner. Vi tillåts inte vara medvetna konsumenter som själva kan bestämma över våra tillgångar, val och inköp i lugn och ro.

Visserligen har den nya distans- och hemförsäljningslag som trädde i kraft år 2005 medfört att konsumenternas möjlighet att hävda t.ex. sin ångerrätt vid denna typ av avtal stärkts. Vidare finns det s.k. Nixregistret där privatpersoner kan anmäla att de inte önskar ta emot telefonsamtal i marknadsföringssyfte. Vänsterpartiet anser dock att dessa åtgärder är långt ifrån tillräckliga när det gäller att komma åt problemet med oönskad reklam i våra hem.

Till exempel använder många företag direktreklam och direktadresserad personlig reklam till personer med olika former av funktionshinder, vilket får dem att tro att det är ett personligt brev till dem som de är personligt ansvariga för att fylla i och underteckna. Denna aggressiva och effektiva försäljning in i våra hem har kraftigt ökat sedan marketingföretag ringer och bjuder ut varor i våra hem. Gränsen för den nytta som reklam har och har haft är för länge sedan passerad. Samhället har som det är i dag inget att sätta emot denna utveckling.

4.1 Begränsa direktreklamen

Vi borde rimligtvis ha möjlighet att själva välja om vi vill ta emot reklambudskap i vårt eget hem eller om vi vill att konsumtionsfrid ska råda. Naturligtvis handlar inte vårt förslag om att införa ett totalt reklamstopp. Företag måste ha möjlighet att marknadsföra sig och informera om sina varor och tjänster, vilket ger konsumenter rätten och möjligheten till en god marknadsöversikt. Beställd reklam och/eller konsumentupplysning bör därför få förekomma, men konsumenternas ställning och rätt i samhället bör stärkas.

Regeringen bör därför tillsätta en utredning i syfte att se över möjligheterna att begränsa direktreklamen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

4.2 Telefonförsäljning

Många konsumenter har svårt att förstå villkoren för köpeavtal som sluts vid telefonförsäljning. Det beror på brister i informationen från försäljaren och att avtalet ofta ingås snabbt. Vidare förekommer det att mindre seriösa telemarketingföretag genom rena bluffmetoder lurar konsumenter att tro att de ingått bindande avtal. Till exempel har det hänt att företaget spelat in samtalet med konsumenten och sedan klippt ut relevanta avsnitt ur detta så att det av inspelningen verkar som om avtal slutits.

För att det inte ska råda några tvivel för konsumenten om ett avtal har ingåtts eller inte bör den del av samtalet, rimligtvis den avslutande delen, där avtal ingås spelas in i bevis syfte. Vidare bör informationen om villkoren för avtalet framgå tydligt under samtalet.

Fel! Okänt namn på

För att stärka konsumenternas rätt och möjlighet att göra väl underbyggda val bör telemarketingföretag vara skyldiga att tillhandahålla en bemannad svarsfunktion dit konsumenter kan vända sig med sina frågor. En presumtiv köpare bör rimligtvis ha möjlighet att ringa tillbaka till det företag hon eller han har blivit uppringd av för att få information om produkter och tjänster.

Regeringen bör lägga fram förslag till ändring i lagstiftningen som innebär att telemarketingföretag måste spela in den del av samtalet där köpeavtal sluts i bevissyfte samt tillhandahålla en bemannad svarsfunktion för de personer som företaget ringt upp. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

För närvarande är det endast möjligt att spärra telefonnummer till fasta abonnemang i det s.k. Nixregistret. Vidare förekommer det att mindre seriösa telemarketingföretag inte respekterar spärrar utan ringer till personer trots att de anmält sig till Nixregistret. Informationen om möjligheten att anmäla sig till Nix är inte tillräckligt lättillgänglig. Detta leder till att många personer tvingas ta emot telefonförsäljares samtal i sina hem mot sin vilja.

En möjlighet att komma till rätta med detta problem vore att införa ett omvänt Nixregister, dvs. att den person som vill ta emot direktreklam via telefon i sitt hem anmäler detta till registret. Konsumenten gör då ett aktivt val att bli uppringd i marknadsföringssyfte.

Regeringen bör därför lägga fram förslag till ändring i lagstiftning som innebär att ett s.k. Ja-register där konsumenten valt att bli uppringd i marknadsföringssyfte införs. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5 Könsdiskriminerande reklam

Reklamen är ett medel som används i ett kommersiellt syfte för att påverka oss att konsumera. Även om reklamen har till huvudsyfte att öka efterfrågan på varor och tjänster påverkar den också mottagarens medvetande när det gäller frågor som inte har något direkt samband med de utannonserade varorna och tjänsterna. Reklamen skapar och upprätthåller stereotypa idealbilder av män och kvinnor. Bilderna är nästan utan undantag retuscherade, vilket leder till att de befäster ett skönhetsideal som inte existerar i verkligheten. Reklamen skapar och upprätthåller den heterosexuella normen.

Sexualiseringen av det offentliga rummet ökar. De onaturliga kroppsidealen som skapas och upprätthålls av reklamen påverkar såväl tonårsflickor som pojkar negativt. Reklamen förmedlar också en könsstereotyp bild till barn och ungdomar. Vidare sänder könsdiskriminerande reklam en tydlig signal om att det är acceptabelt att behandla andra människor, i synnerhet kvinnor, som objekt som kan konsumeras. Att mode, musik, reklam och annat medieinnehåll influeras av ett pornografiskt bildspråk och pornografiska attribut försvårar jämställdhetsarbetet och legitimerar kvinnors underordning i samhället. Många kvinnor och män känner sig kränkta speciellt av framställningen av kvinnor som rena sexualobjekt. Objektiveringen som framför allt

kvinnor utsätts för i kommersiella syften är därför på många sätt ett allvarligt samhällsproblem.

Könsdiskriminerande reklam brukar delas in i två huvudgrupper, kränkande reklam och schabloniserande reklam. Könsdiskriminerande reklam kan vara diskriminerande för såväl kvinnor som män. Med kränkande reklam avses i dessa sammanhang framställningar vars innehåll i egentlig mening diskriminerar det ena könet, dvs. reklam som förmedlar ett budskap som på ett eller annat sätt nedvärderar könet i fråga. Med schabloniserande reklam avses framställningar som återspeglar ett föråldrat könstänkande och därigenom motverkar strävanden mot jämlikhet mellan könen.

I Norge, Danmark, Finland och Island finns redan lagstiftning som är tillämplig på könsdiskriminerande reklam. Utformningen av lagstiftningen skiljer sig åt mellan de olika länderna. I korthet har man valt att införa regler mot könsdiskriminerande reklam i lagstiftning om marknadsföring, avtalsvillkor och jämställdhet eller så har man som i Finland genom praxis funnit att redan befintlig konsumentskyddslagstiftning är tillämplig.

Sverige har genom olika internationella konventioner åtagit sig att motverka könsdiskriminering. Dock är varken marknadsföringslagen eller diskrimineringslagstiftningen tillämplig på könsdiskriminerande reklam. Lagstiftaren har i stället överlåtit åt näringslivet att genom frivilliga åtgärder motverka den könsdiskriminerande reklamen. Vi anser att detta är beklagligt och vill framföra kritik mot hur Näringslivets etiska råd mot könsdiskriminerande reklam (ERK) har skött sitt uppdrag.

5.1 Förbud könsdiskriminerande reklam

Frågan om könsdiskriminerande reklam har debatterats och utretts i flera omgångar sedan mitten av 1970-talet. Både lagutskottet och konstitutionsutskottet har i ett flertal betänkanden uttalat att ett förbud mot könsdiskriminerande reklam kräver ändringar i tryckfrihetsförordningen (TF) och yttrandefrihetsgrundlagen (YGL). Tryckfriheten har, som en del av yttrandefriheten, en särskilt stark ställning i Sverige. Att få tycka, tänka och förmedla tankar till andra är centralt i en demokrati. Yttrandefriheten innebär ett skydd för medborgarna mot ingripanden från statsmakternas sida. Men denna frihet kan, och får, inskränkas om den kränker andra värden eller friheter som också anses centrala i vårt samhälle. Enskilda eller allmänna intressen av olika slag kan väga tyngre.

I de olika utredningar som gjorts om könsdiskriminerande reklam har det huvudsakligen förekommit två utgångspunkter som lett till olika sätt att avväga intresset av tryckfriheten mot andra intressen.

Dels har innehållet i den tryckta skriften prövats mot syftet med tryckfriheten, vilket är att säkerställa ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning. Om innehållet inte handlar om upplysning och meningsutbyte har man inte ansett att den könsdiskriminerande reklamen skyddas av TF. Denna argumentation har använts beträffande kommersiell reklam i den del som regle-

Fel! Okänt namn på

rats i marknadsföringslagen (MFL), dvs. otillbörlig marknadsföring i förhållande till konsumenter och näringsidkare.

Dels har all tryckt skrift betraktats som skyddad av TF. Här är det alltså mediet i sig som är skyddat. Utifrån denna utgångspunkt har det krävts ett uttryckligt stöd i grundlagen för att könsdiskriminerande reklam ska kunna undantas. Exempel på undantag är reklam för alkohol och tobak samt produktion och spridning av barnpornografi (Ds 1994:64 s. 82 f.).

I januari 2008 kom utredningen SOU 2008:5 Könsdiskriminerande reklam – kränkande utformning av kommersiella meddelanden. Utredningen gör bedömningen att en lagreglering av den könsdiskriminerande reklamen bör ske. Det är reklamens utveckling och omfattning men framför allt dess art som kräver att könsdiskriminering i reklam motverkas.

Den mest effektiva åtgärden mot denna typ av reklam är ett lagreglerat förbud. Utredningen konstaterar att det faller utanför tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen att skydda en näringsidkares ekonomiska intressen. Alltså kan reklam i viss utsträckning regleras i vanlig lag. Enligt MFL kan efterhandsingripanden göras mot framställningar av s.k. utpräglat kommersiell natur som har rent kommersiella förhållanden till föremål. Enligt utredningen saknas det därför skäl att resonera annorlunda när det gäller den könsdiskriminerande reklamen.

Utredningen föreslår att lagen ska tillämpas på reklam i näringsverksamhet. Med reklam avses ett elektroniskt eller tryckt text-, bild- eller ljudmeddelande som är ägnat att främja ett kommersiellt syfte i näringsverksamheten. Enligt lagförslaget får reklam inte ha en könsdiskriminerande utformning.

Utredningen konstaterar att någon entydig objektiv måttstock när det gäller vilken reklam som är könsdiskriminerande inte existerar och att förslagets syfte är att främja jämställdhet mellan könen utifrån ett samhällsintresse bör få genomslagskraft vid bedömningen av reklamen. Föreställningen om den allmänna synen ska främst grundas på normer som på ett ansvarsfullt sätt verkar för att uppnå jämställdhet mellan könen.

Utredningen föreslår att Konsumentombudsmannen (KO) får i uppdrag att utöva tillsyn över lagen. KO ska ensam vara behörig att väcka talan eller meddela föreläggande om förbud mot fortsatt användning av reklam som inte uppfyller lagens formkrav. Ett förbud ska vara förenat med vite. KO ska vara ensam behörig att föra talan om utdömande av vite mot den som bryter mot ett förbud.

Regeringen har dock sagt nej till utredningens förslag med huvudargumentet att det skulle strida mot tryckfrihetsförordningen. Vi har ovan redan argumenterat för varför detta inte stämmer, och även utredningen menar att det inte stämmer.

Vänsterpartiet menar att den könsdiskriminerande reklamen är ett allvarligt samhällsproblem som kräver kraftfulla åtgärder. Ett förbud är den enda möjligheten att sätta stopp för könsdiskriminerande reklam. Vi anser att riksdagen ska begära att regeringen lägger fram förslag till lagstiftning om förbud mot könsdiskriminerande reklam. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

5.2 Åtgärder inom myndigheter

Utredningen om könsdiskriminerande reklam ger ett flertal viktiga förslag som berör myndigheter. Konsumentombudsmannen föreslås göra en kartläggning av den könsdiskriminerande reklamens utveckling och omfattning samt utforma råd och sprida information om könsdiskriminerande reklam. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Skolverket och Högskoleverket föreslås göra en översyn och utvärdering avseende utbildning i mediekritisk kompetens samt om det anses behövas arbeta för en utbildningsutveckling i denna fråga. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Regeringskansliet bör vid beredningen av betänkandet Märk – värdig jämställdhet (SOU 2002:30) beakta möjligheten till en jämställdhets- och kvalitetsmärkning som tar sikte på könsdiskriminerande reklam. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6 Konsumentvägledning

Över 118 000 konsumenter fick förra året hjälp av kommunernas konsumentvägledare. Den lokala konsumentvägledningens uppgift är att hjälpa dem som behöver ett extra stöd för att hävda sin rätt som konsument inför ett köp eller när någon vara eller tjänst ska reklameras. En lika viktig del av konsumentvägledarnas arbete är att sprida information om lagar och regler till allmänhet, skolor och företag. Att ett sådant förebyggande arbete bedrivs kontinuerligt är något som både den enskilda konsumenten, näringsidkaren och samhället vinner på. Enligt en konsumentundersökning beställd av Jordbruksdepartementet är den kommunala konsumentvägledningen samhällsekonomiskt lönsam (Ds 2004:51 s. 113, prop. 2005/06:105 s. 45).

6.1 Konsumentvägledare till kommunerna

För att kunna ställa krav på varor och tjänster är det viktigt att ha kännedom om vilka rättigheter man har som konsument. Trots att denna tjänst både är kostnadseffektiv och efterfrågad saknas den fortfarande i 31 kommuner, och drygt 1,2 miljoner människor saknar den helt eller delvis. De vanligaste frågorna hos en kommunal konsumentvägledare rör boende, bil, telefoni och Internet, hemelektronik och hushållsprodukter. En annan viktig funktion är rådgivning inom ekonomi. Av landets 290 kommuner saknar 31 en kommunal konsumentverksamhet. I Stockholms län saknar hela 20 % av alla invånare denna rådgivning. Eftersom verksamheten är frivillig varierar den därför mellan de olika kommunerna när det gäller innehåll, omfattning och organisation.

Under de senaste åren har åtgärder i form av engångssatsningar och utvecklingsprojekt vidtagits för att stärka den lokala konsumentrådgivningen

Fel! Okänt namn på

(prop. 2005/06:105 s.45). Dessa initiativ är lovvärda, men enligt Vänsterpartiets uppfattning krävs det mer långsiktiga satsningar för att utveckla en konsumentvägledning som kan komma alla konsumenter till godo. Vänsterpartiet anser att det är viktigt att den kommunala konsumentvägledningen får möjligheter att arbeta uppsökande för att på så sätt kunna nå de mest ekonomiskt utsatta hushållen som har det största behovet av rådgivning.

Konsumentvägledningens arbete är av stor vikt eftersom det tillsammans med den kommunala budget- och skuldrådgivningens insatser kan förebygga att människor fastnar i livslånga skuldfällor. De borgerliga partierna är dock av den uppfattningen att det bör vara upp till varje kommun att bestämma om konsumentvägledning ska erbjudas eller inte. Vänsterpartiet vill däremot genom en lagändring i kombination med ett riktat stöd till kommunerna göra konsumentvägledningen till ett obligatorium för kommunerna (se vår motion Utgiftsområde 18).

För att garantera alla människor tillgång till konsumentvägledning vill vi genom en lagändring i kombination med ett riktat stöd på 45 miljoner kronor per år till kommunerna som administreras av Konsumentverket göra konsumentvägledning till ett obligatorium för kommunerna.

Konsumentverket bör få i uppdrag att samordna konsumentvägledningen i kommunerna samt fördela anslagen. En lagreglering är nödvändig för att vi ska kunna garantera alla människors tillgång till en god konsumentvägledning. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

6.2 Kilen

Konsumentinstitutet Läkemedel och Hälsa (Kilen) grundades 1992. Syftet med verksamheten är att ge råd, stöd och behandling för människor drabbade av läkemedelsberoende och andra biverkningar samt att sprida kunskaper om läkemedel och läkemedelsbiverkningar. Dessvärre har den borgerliga regeringen valt att dra in Kilens anslag, vilket drabbat verksamheten negativt.

Kilens arbete är särskilt betydelsefullt i vårt moderna samhälle där läkemedelsindustrin satsar enorma belopp på reklam för att försöka få oss att konsumera mer läkemedel. Det behövs oberoende röster så att det inte enbart blir det kommersiella intresset som styr läkemedelsanvändningen.

Vänsterpartiet föreslår därför att Kilens verksamhet ska införlivas i Konsumentverket. För detta ändamål avsätter vi 3 miljoner kronor per år 2009–2011 (anslag 3:2 Konsumentverket).

7 Livsvillkoren för överskuldssatta människor

I en marknadsekonomi med ett utvecklat creditsystem finns alltid en risk för att enskilda personer ska råka illa ut till följd av överskuldssättning. År 2006 fanns det 485 800 aktuella gäldenärer i KFM:s register över indrivningsärenden. Det saknas statistik över hur många gäldenärer som finns registrerade i

Fel! Okänt namn på

inkassobolagens verksamhet. Det handlar ofta om personer som inte har förmått att betala sina räkningar till följd av oförutsebara händelser som arbetslöshet, långtidssjukskrivningar etc. Det är främst hushåll som saknar ekonomiska marginaler som hamnar i skuldfällan. Ofta är det personer som tidigare varit näringsidkare som råkar illa ut.

Konsumtionskrediter är en vanlig orsak till överskudsättning. Många kreditinstitut beviljar snabba lån med mycket höga räntor, t.ex. telefonlån och kontokrediter. Många överskudsatta har även offentligt rättsliga skulder som t.ex. obetalda fordringar på underhållsstöd (Konsumentverket, PM 2003:04). Den senaste metoden för att få människor att låna mer är s.k. sms-lån där kreditinstituten använder sig av en mycket aggressiv marknadsföring.

Många av de personer som finns i Kronofogdemyndighetens register torde vara, eller löpa stor risk för att bli, s.k. evighetsgäldenärer som inte under överskådlig tid kommer att kunna bli skuldfria. Det handlar om personer som antingen varit föremål för löneutmätning under ett flertal år utan att skuldbördan egentligen minskat eller personer som ständigt återkommer som gäldenärer hos Kronofogdemyndigheten. Visserligen finns det möjlighet att ansöka om skuldsanering (enligt lag 1994:334), men det är långt ifrån alla gäldenärer som uppfyller de villkor som gäller för att ansökan ska beviljas. Enligt skuldsaneringslagen ska gäldenärens insolvens i princip aldrig beräknas kunna upphöra för att skuldsanering ska beviljas.

Craven är mycket högt ställda. En övermäktig skuldbörda och en livslång indivivning innebär ofta att gäldenären tappar vilja och förmåga att sköta även andra förpliktelser. Överskudsättningen leder till en ond cirkel där den skuldsatta personen får svårt att t.ex. teckna ett hyreskontrakt eller att skaffa telefonabonnemang. För en ung människa på väg ut i vuxenlivet är detta direkt förödande. En evighetsgäldenär saknar möjlighet att delta i samhället på samma villkor som personer som inte är överskudsatta.

Överskudsättning leder till ökad risk för social utslagning. I såväl internationell som nationell forskning har man sedan länge kunnat etablera säkra samband mellan fattigdom och psykisk och fysisk ohälsa samt ökad dödlighet (Konsumentverket, PM 2003:04, se utlåtande av R. Ahlström, bil. 7).

Vänsterpartiet är av uppfattningen att varje människa har ansvar för sin ekonomi och sina skulder. De allra flesta överskudsatta människor vill göra rätt för sig men får i dag dessvärre inte den möjligheten av samhället. Det visar på en cynisk människosyn att tro att människor struntar i att betala sina räkningar för skojs skull eller av ren lättja. Varje människas personliga ansvar för sina skulder måste balanseras med skärpta krav på kreditinstituten. Det är orimligt att marknaden ska slippa ta ansvar för det utanförskap som den ökande överskudsättningen skapar.

Till sist är det alltid riksdagens och statens ansvar att skärpa lagstiftningen för att komma till rätta med den problematik som överskudsättningen för med sig för både samhället och enskilda individer. Det är lagstiftarens ansvar att förebygga skuldfällor. Vi befärar att konsekvensen av den av regeringen förda politiken på en rad områden kommer att bli ökad överskudsättning och ett ökat utanförskap.

Fel! Okänt namn på

Vänsterpartiet anser därför att det är angeläget att regeringen snarast tar itu med de stora problem som överskuldsättningen orsakar. Vi presenterar nedan ett antal förslag som syftar till att ge de personer som fastnat i skuldfällor en chans att bli skuldfria.

7.1 Sms-lån och kreditprövning

Kronofogdemyndighetens egna rapporter visar att Vänsterpartiet haft rätt i sina farhågor när det gäller skuldsättning kopplad till sms-lån. Sms-lånen är lättillgängliga, anonyma och snabba. Denna typ av snabb lån går också att ta via Internet eller telefon. Inom 15 minuter kan en person som sedan tidigare har betalningsanmärkningar få tusentals kronor insatta på sitt bankkonto. Det är pengar som många låntagare sedan har svårt att betala tillbaka. Någon ordentlig kreditprövning görs inte. Finansinspektionen saknar även möjlighet att fullt ut utöva tillsyn över de låneinstitut som erbjuder sms-lån.

Enligt KFM riktar sig nästan hälften av ansökningarna om betalningsföreläggande vad gäller sms-lån mot ungdomar. En översyn gjord av KFM hösten 2006 visade att 44 % av ansökningarna om betalningsföreläggande rörande sms-lån riktade sig mot personer mellan 18–25 år. Av dessa ungdomar hade dessutom 60 % andra skulder registrerade i KFM:s register. 2007 redovisade KFM att det finns nästan 4 000 ungdomar i deras register. KFM visar i en rapport från 2007 att sms-lånen har utvecklats till en skuldfälla för framför allt ungdomar. Antalet ärenden som handlar om sms-lån har ökat lavinartat och är nu uppe i 1 000 ansökningar om betalningsföreläggande varje månad.

Om den negativa trenden inte bryts befarar KFM att antalet ärenden under 2007 kommer att överstiga 10 000. KFM har även dragit slutsatsen att sms-lånen främst riktar sig till grupper av människor som redan är ekonomiskt utsatta. Enligt en finländsk rapport används lånen ofta till att betala mat, alkohol eller annan konsumtion.

Eftersom även mindre krediter, som t.ex. sms-lån, kan leda till överskuld-sättning anser Vänsterpartiet att gränsen för när förenklad kreditprövning får tillämpas bör sänkas. Det är inte rimligt att kreditinstitut ska bereda sig vinning genom att bevilja krediter med oskäliga villkor utan att ta ansvar för att låntagaren också har ekonomiska förutsättningar att göra rätt för sig. Av Finansinspektionens allmänna råd framgår att en s.k. förenklad kreditprövning kan ske om kreditbeloppet är högst 50 % av gällande prisbasbelopp.

Regeringen bör snarast lägga fram förslag till ändring i lagstiftning som innebär att sms-lån och andra snabb lån förbjuds samt att beloppsgränsen för när en förenklad kreditprövning får ske sänks. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7.2 Absolut preskriptionstid

Enligt preskriptionslag (1981:130) 2 § preskriberas en fordran tio år efter tillkomsten om inte preskriptionen avbryts innan dess. Preskriptionstiden för

s.k. konsumentfordringar är tre år. Av 5 § framgår dock att preskriptionen kan avbrytas bl.a. genom att gäldenären själv betalar ränta eller amortering eller på något annat sätt erkänner fordringen gentemot borgenären.

Vidare kan borgenären avbryta preskriptionen genom att skicka betalningspåminnelser eller andra skriftliga krav till gäldenären. Om borgenären väljer att väcka talan mot gäldenären eller att åberopa fordringen mot gäldenären i någon annan ordning leder även detta till preskriptionsavbrott. Efter avbrottet börjar en ny preskriptionstid att löpa. Detta innebär i praktiken att det i de allra flesta fall aldrig kommer att ske någon preskription av privaträttsliga fordringar. Följden blir att en skuld kan indrivras under gäldenärens hela livstid.

Vänsterpartiet anser att det är angeläget att personer som blivit s.k. evighetsgäldenärer ges möjlighet att leva ett skuldfritt liv. Dagens skuldsaneringslag är otillräcklig. Det är inte rimligt att människor ska bli utsatta för livslång utmätning av en skuld som hela tiden växer till följd av nytillkomna avgifter och räntepåslag. Genom att införa en absolut preskriptionstid för privaträttsliga fordringar tvingas kreditinstituten att ta ansvar för att kontrollera att låntagaren redan vid avtalstillfället har en verklig betalningsförmåga. I Finland tillämpar man sedan 2004 en modell där en skuld slutgiltigt preskriberas 15 år efter att en lagakraftvunnen dom meddelats beträffande skulden. Därefter får skulden inte längre indrivras.

Vi anser att liknande ändringar snarast bör göras i den svenska lagstiftningen. Regeringen bör omgående lägga fram förslag till ändringar i preskriptionslagen som innebär att en absolut preskriptionstid införs. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7.3 Prövning om en fordran är preskriberad

Det förekommer att borgenärer, vanligtvis inkassobolag, söker verkställighet hos Kronofogdemyndigheten på mycket gamla exekutionstitlar. Enligt gällande regler i utsökningsbalken måste gäldenären själv göra en s.k. preskriptionsinvändning för att Kronofogdemyndigheten ska kunna pröva frågan om fordran är preskriberad.

Vi anser i likhet med Skatteverket (skrivelse 041229, Dnr 130 579797-04/113) att det i stället bör ankomma på den borgenär som ansöker om verkställighet att visa att en fordran fortfarande är levande innan KFM prövar yrkandet. Regeringen bör därför återkomma med förslag till lagstiftning som innebär att KFM självmant ska kunna pröva frågan om fordran som omfattas av en ansökan om verkställighet är preskriberad. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7.4 Räntetak

Enligt gällande räntelag (1975:635) råder avtalsfrihet när det gäller t.ex. dröjsmålsränta för konsumtionskrediter. Skuldbördan som s.k. evighetsgäldenär

Fel! Okänt namn på

närer dras med består ofta av förfallna räntor. Ränteskulden är ofta så stor att gäldenären aldrig hinner börja betala av den ursprungliga kapitalskulden. Kreditgivare erbjuder ofta lån som är räntefria under en viss period. Om låntagaren inte betalar krediten under denna period övergår dock den totala krediten till att börja löpa med en i många fall oskäligt hög ränta.

Konsumentverket har i sin undersökning noterat att kreditgivarna i samband med utskick av inbetalningskortet ofta försöker locka låntagaren att öka sin kredit och att förlänga återbetalningstiden, vilket medför att krediten upphör att vara räntefri (Konsumentverket, PM 2003:04). I Finland finns sedan juli 2002 en tvingande bestämmelse avseende konsumtionskrediter och krediter för bostadsfinansiering som innebär att dröjsmålsräntan inte får överstiga Europeiska centralbankens styrränta med ett tillägg på 2 procentenheter.

Med en begränsning av dröjsmålsräntan skulle skuldbördan kunna bli mer hanterlig för de gäldenärer som i dagsläget inte har möjlighet att betala av kapitalskulden. Regeringen bör därför återkomma med förslag till ändring i lagstiftning som innebär att det införs ett tak för högsta tillåtna räntesats när det gäller konsumtionskrediter. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7.5 Betalningsanmärkningar

En uppgift om en skuld som är obetald eller inte har betalats i tid kan leda till en s.k. betalningsanmärkning hos Upplysningscentralen (UC). Betalningsanmärkningar på privatpersoner finns kvar i UC:s register i tre år. Avgörande för om betalningsanmärkningen finns kvar är bl.a. om och när skulden betalats och om KFM har hunnit fatta beslut i ärendet eller inte. Den som drabbas av en betalningsanmärkning kan inte teckna hyreskontrakt, skaffa ett telefonabonnemang eller handla något på avbetalning under tre års tid. Det spelar ingen roll att skulden har reglerats.

Det är inte ovanligt att en person hamnar i UC:s register på grund av en försent inbetald räkning. Vidare är det inte ovanligt att människor får betalningsanmärkningar på felaktiga grunder och att de har små eller inga möjligheter att rätta den felaktiga uppgiften. Regeringen bör därför återkomma med förslag till ändring i lagstiftning som innebär att betalningsanmärkningar för privatpersoner kvarstår i ett år i stället för tre år samt att betalningsanmärkningar som registrerats felaktigt blir lättare att radera ur UC:s register. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7.6 Utsökningsbalken

I utsökningsbalken (UB) regleras frågor om utmätning m.m. Den förra regeringen hade för avsikt att göra en översyn av UB men hann aldrig påbörja arbetet. Vi anser att det är angeläget att UB ses över i sin helhet men främst reglerna om vilka tillgångar en gäldenär får undanta från utmätning enligt 6 kap. UB.

Många överskuldsatta män och kvinnor och deras barn lever under långa perioder i praktiken på belopp som ligger i närheten av eller understiger existensminimum. Vidare är vi djupt oroade över vilka konsekvenser som den borgerliga regeringens lagändring om ökad självfinansiering av a-kassan får för personer som redan är överskuldsatta eller lever på marginalen. Förbehållsbeloppet bör ökas för att bl.a. möjliggöra för människor att kunna betala sina a-kasseavgifter.

Regeringen bör tillsätta en utredning som gör en översyn av reglerna i utskökningsbalken.

7.7 Barn som växer upp i fattigdom

Enligt artikel 27 i konventionen om barnets rättigheter ska staten tillförsäkra alla barn en skälig levnadsstandard. Så sker dessvärre inte i dag. Det saknas t.ex. tillgänglig statistik om hur många barn som växer upp i fattigdom till följd av att föräldrarna är föremål för utmätning. Vi anser att det är av stor vikt att bekämpa barnfattigdomen eftersom barn som växer upp i utanförskap riskerar att få en betydligt sämre start i livet än andra barn. Riksdagen saknar i dag kunskap om hur många barn som växer upp med föräldrar som är föremål för utmätning. Denna kunskap måste vi erövra så att vi kan vidta åtgärder.

Regeringen bör därför tillsätta en utredning i syfte att ta reda på hur många barn som växer upp med föräldrar som är föremål för utmätning. Utredaren bör även komma med förslag till åtgärder för att förbättra livssituationen för dessa barn. Regeringen bör även ge KFM i uppgift att i sin statistik alltid redovisa antalet barn som lever med föräldrar som är föremål för utmätning. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7.8 Skuldsättning av barn

Enligt FN:s konvention om barnens rättigheter är det föräldrarna som ska ha det fulla ansvaret för barnen. Vuxna ska se till att barnens bästa alltid ska vara vägledande. Barn har som regel inte beslutanderätten över sina egna tillgångar, och därför bör barn heller inte kunna drabbas av skulder som de inte kan betala. Alltför många barn och ungdomar får betalningsanmärkningar och hamnar i kronofogdens register. Det är inte ovanligt att föräldrarna överför skulder på sina barn av olika anledningar, men barn kan själva skaffa sig skulder. Det som är gemensamt är att det är de vuxna som har ansvaret för barnens skulder. Det borde finnas lagar som reglerar skuldsättning av barn så att det i alla lägen är omöjligt. Konsekvenserna för barnen kan bli att de inte kan teckna hyresavtal, teleabonnemang eller låna pengar när de väl blir vuxna.

Föräldrabalkens regler om förmyndarskap reformerades år 1995. Utredningen Frågor om förmyndare och ställföreträdare för vuxna (SOU 2004:112) bedömde att reformen i huvudsak har utfallit väl. Samtidigt föreslog utredningen vissa ändringar med anledning av att risken har ökat för att underårigas berättigade intressen kommer i kläm till följd av att föräldrarna i sin för-

Fel! Okänt namn på

valtning numera har en större frihet att agera och dessutom står under mindre kontroll. Vad som kan hända är bl.a. att föräldrar förbrukar barnets tillgångar för egen räkning, företar äventyrliga spekulationer med barnets medel eller på ett eller annat sätt sätter barnet i skuld. Även om det är svårt att precisera missbruket i siffror finns det enligt utredningen inte skäl att tro att det har någon alarmerande omfattning. Utredningen anser att en återgång till den tidigare ordningen med komplicerade redovisnings- och kontrollregler är utesluten men att vissa begränsande åtgärder bör vidtas för att skärpa kontrollen över föräldraförvaltningarna.

I propositionen Förmynderskapsrättsliga frågor (2007/08:150) föreslog regeringen vissa ändringar i syfte att minska risken för missbruk av barns tillgångar och stärka det allmännas tillsyn. För att skydda barn mot risken att behöva gå in i vuxenlivet med skulder föreslås att föräldrar inte ska kunna handla så att barn sätts i skuld om inte överförmyndaren har lämnat sitt samtycke till det. Användningen av spärrade bankkonton – konton som föräldrarna inte kan disponera utan överförmyndarens tillstånd – ska utökas. Överförmyndaren ska ges möjlighet att också spärra vissa finansiella tillgångar såsom aktier och fondandelar. Motsvarande förslag lämnas när det gäller gode män och förvaltare. Vänsterpartiet anser att lagstiftningen måste ändras så att barns skuldsättning förhindras. Vi stöder propositionens förslag som går i den riktningen (se vår motion till riksdagen med anledning av prop. 2007/08:150 Förmynderskapsrättsliga frågor). Regeringen bör återkomma med en utvärdering av hur åtgärderna i propositionen Förmynderskapsrättsliga frågor har inverkat på barns skuldsättning och om det är nödvändigt att vidta ytterligare åtgärder för att förhindra barns skuldsättning. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7.9 Saneringslån och sociala lån

I Finland kan den s.k. Garantistiftelsen lämna borgen åt en överskuldssatt privatperson för att hon eller han ska få ett nytt banklån och kunna betala av sina gamla skulder. Galdenären ska efter att borgensåtagandet lämnas fullgöra sina förpliktelser gentemot banken som beviljat lånet. Om detta inte sker, inträder stiftelsen som borgensman. Målet med Garantistiftelsens verksamhet är även förebyggande. Borgen kan beviljas för att en kredittagare t.ex. ska kunna finansiera diverse inköp till bostaden med ett vanligt banklån. Låntagaren behöver på så vis inte teckna ett kreditavtal till oskäligen villkor varpå ytterligare överskuldssättning undviks.

Syftet är att låntagaren ska få ekonomin i balans och få ett slut på skuldcirkeln. Av Finansinspektionens allmänna råd framgår att en kreditgivare bör vara restriktiv med att bevilja lån för sanering av tidigare skulder. Möjligheterna för en överskuldssatt person att på egen hand skaffa sig ett lån till bra villkor för att sanera sin ekonomi är därför begränsad. Genom att personer med hyresskulder ges en möjlighet att teckna s.k. saneringslån torde antalet vräkningar minska. Överskuldssatta människor skulle få möjlighet att leva ett

värdigare liv med allt vad det innebär i form av minskat psykiskt lidande och minskad social utslagning och hemlöshet.

Vårt förslag är att KFM får i uppdrag att hantera saneringslåneverksamheten. I vår budgetmotion (2007/08:C325) lade vi fram förslag på ökat anslag till KFM för att finansiera denna verksamhet.

För att förebygga överskuldssättning och för att främja ett hushålls förmåga att klara sin ekonomi har Finland, Holland, Irland och England infört s.k. sociala lån. Sociala lån kan beviljas en person som på grund av små inkomster och tillgångar inte annars kan få en kredit till rimliga villkor. Vid låneansökan görs en bedömning av låntagarens förmåga att betala tillbaka lånet varvid hänsyn tas till låntagarens nuvarande och framtida inkomster samt ålder, utgifter och skulder. Ett socialt lån ska inte ersätta socialbidrag och en person som ligger under socialbidragsnormen ska därför inte beviljas lån.

I Holland drivs socialbankerna som icke vinstdrivande organisationer och utgör en del av det kommunala socialväsendet. I Finland är den vanligaste orsaken till att en person ansöker om ett socialt lån att få ekonomin under kontroll genom att betala av gamla skulder. Av krediterna beviljas ca 65 % för skötsel av skulder och 35 % för bl.a. inköp av hushållsmaskiner och betalning av hyresskulder (Konsumentverket, PM 2003:04). Förslagsvis kan KFM även få i uppdrag att administrera en verksamhet med sociala lån. KFM behöver då självfallet ytterligare anslag.

Regeringen bör tillsätta en utredning som ser över möjligheterna för ett statligt kreditinstitut att erbjuda sociala lån samt ta fram förslag till lagstiftning om ett statligt kreditinstitut som erbjuder saneringslån. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

7.10 Inkassobolagens verksamhet

Datainspektionen utövar tillsyn över inkassoverksamheten som ska bedrivas enligt god inkassosed (4 § lag 1974:182). Detta innebär bl.a. att gäldenären inte får vållas onödigt skada eller olägenhet eller utsättas för otillbörlig påtryckning eller annan otillbörlig inkassoåtgärd.

Trots det har inkassobolagen under senare år tillämpat en alltmer aggressiv indrivningsmetod (Konsumentverket, PM 2003:04). Gäldenärens möjlighet att betala av sin skuld har förkortats, indrivningsförsöken pågår under längre tid då fordringar säljs vidare från bolag till bolag, och även små belopp krävs in. Gäldenären är skyldig att utge ersättning för skriftliga betalningspåminnelser och kravbrev (lag 1981:739). En från början liten skuld kan således under inkassobolagens indrivningsförsök växa sig orimligt stor.

En gäldenär kan krävas på ersättning trots att den ursprungliga skulden betalats om fordringsägaren vill ha ersättning för kostnader som uppstått i samband med indrivningen. Vid ansökan om betalningsföreläggande hos KFM tillkommer ytterligare kostnader som drabbar gäldenären. Regeringen bör därför tillsätta en utredning med uppdrag att göra en översyn av inkassobolagens verksamhet samt lägga fram förslag till ändring i lagstiftningen i syfte att

Fel! Okänt namn på

strama upp inkassoverksamheten. Detta bör riksdagen som sin mening ge
regeringen till känna.

Stockholm den 6 oktober 2008

Egon Frid (v)

LiseLotte Olsson (v)

Elina Linna (v)

Rossana Dinamarca (v)

Siv Holma (v)

Eva Olofsson (v)